

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Tutuskó Ágnes

Az 1914–1915. évi orosz betörések nemzetiségpolitikai vonatkozásai

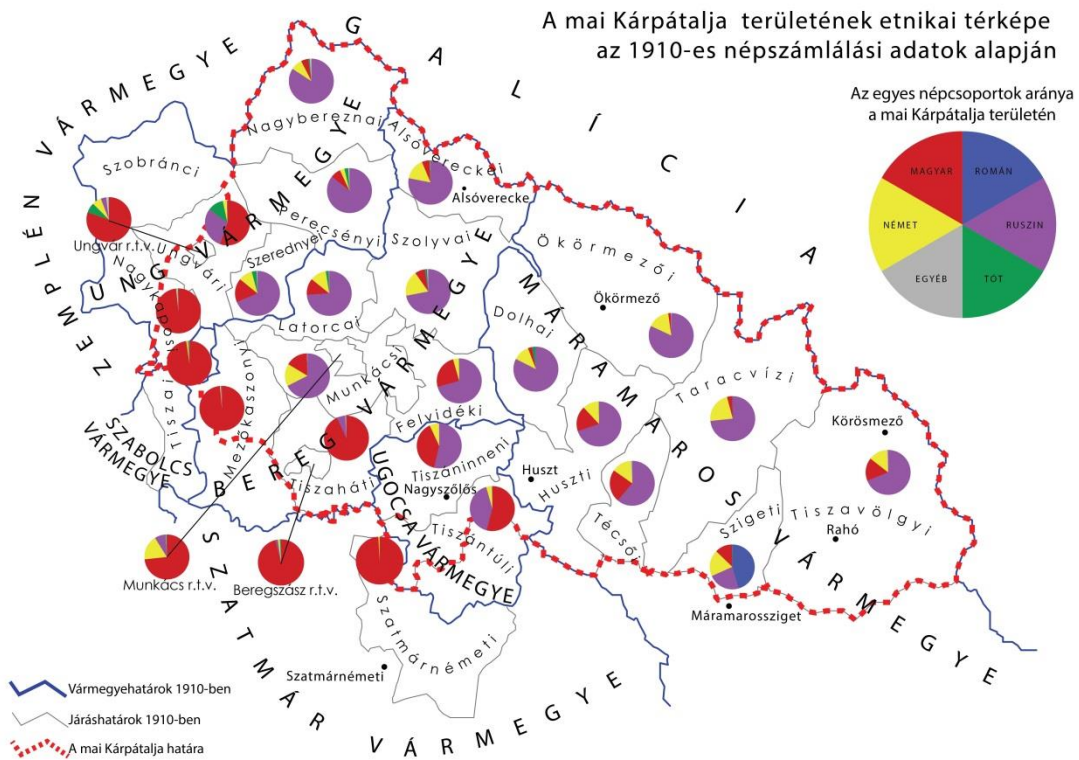
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar Történelemtudományi Doktori Iskola
Gazdaság-, Régió- és Politikatörténeti Műhely

Témavezető: Dr. Botlik József

2016

I. A kutatás előzményei, problémafelvetés

A kutatás tárgyát képező északkelet-magyarországi vidék sajátos terület volt etnikai, társadalmi-gazdasági és történeti fejlődése szempontjából is. Többek között a magyar kormányzat, illetve a Monarchia legnagyobb keleti ellenfele, az Orosz Birodalom ezért is kezelte egyedi módon a területet. Mindemelllett a tanulmányozott térségre a dualizmus korszakában jellemző volt a görög katolikus egyház tekintélyes mértékű elterjedése, illetve az Oroszország központú pánszláv agitáció hatása.

A dolgozatban tárgyalt északkeleti vármegyék – Bereg, Máramaros, Ugocsa, Ung – alkotta terület sajátosságaként megemlítendő, hogy túlnyomórészt a Magyar Királyság határvidékét képezte, valamint jelentős mértékben szláv eredetű (ruszin) nemzetiségek lakták. Miközben Sáros és Zemplén megye lakosságát döntően a szlovák és a magyar etnikum alkotta, a keletebbre fekvő Bereg, Máramaros, Ugocsa, Ung vármegyékben a számarányi többséget a ruszin nemzetiség tette ki.

Az orosz cári csapatok 1914–1915. évi kárpáti orosz betöréseinek feltárása hadtörténeti szempontból megtörtént, mind a magyar, mind pedig az orosz történetírásban is.

Az 1914–1915. évi hadi események, a kárpáti orosz betörések bemutatásához részletes információkat nyújt a Hadtörténeti Levéltár által kiadott *A világháború 1914–1918* című kiadványsorozat, amely 1928 és 1942 között jelent meg. A kiadvány gazdag térképmelléletekkel rendelkezik, amelyek nagyban elősegítik az orosz betörés eseményeinek rekonstruálását. Továbbá a háborús események nagyon részletes leírásáról olvashatunk a Lándor Tivadar által szerkesztett *A nagy háború írásban és képen* című kiadványban is. A cári Oroszország Magyarországgal szembeni hadicéljainak bemutatásával a modern magyar történetírók közül Hajdú Tibor foglalkozik.

Az orosz betörések hadtörténeti feldolgozása részben már az első világháború idején és az azt követő években elkezdődött orosz katonai szakértők átfogó jellegű kutatásaiban.

Miljukov Pavel (1859–1943) orosz politikus, történész és publicista a *Чего ждет Россия от войны (Mit vár Oroszország a háborútól)* című 1915-ös tanulmánygyűjteményben Oroszország területi igényeiről ír. Miljukov szerint nincs kétség afelől, hogy a túlnyomó többségben ruszinok lakta északkelet-magyarországi területeken az orosz megszállás lesz az Oroszországhoz való csatlakozás kezdete.

Boncs-Brujevics Mihail orosz katonai teoretikus, vezérőrnagy a *Через Карпаты в Венгрию зимою 1915 года (A Kárpátokon keresztül Magyarországra 1915 telén)* című munkája 1920-ban jelent meg, amelyben a szerző elemezve a 1914–15-ös galíciai hadszínteret kitér az orosz hadvezetés a Kárpátokon keresztüli benyomulásának stratégiai értékelésére.

Zajoncskovszkij Andrej Medardovics¹ *Подготовка России к мировой войне (Oroszország felkészülése a háborúhoz)* című 1926-ban megjelent művében tanulmányozva a cári birodalom háborút megelőző katonai felkészülését bemutatja a Kárpátokon keresztül történő offenzíva stratégiai feladatát. Ugyanezen a szerző az első világháború hadi eseményeit összefoglaló munkájának harmadik kötetében található az orosz délnyugati front 1915. februári kárpáti hadműveletének részletes térképes ábrázolása, amely segíti az olvasót a katonai események rekonstruálásában.²

Ugyanakkor az orosz invázió kutatása a szemben álló felek a térséget lakó népek felé gyakorolt nemzetiségi politikája sajátosságainak feltárása szempontjából mindmáig a történelemtudomány meg nem valósított feladata maradt. Függetlenül a korszak és az első világháború keleti frontja kutatásával foglalkozó gazdag historiográfiai előzményektől, a kárpáti orosz betörések századik évfordulóján, az azokkal kapcsolatos események és nemzetiségpolitikai vonzataik komplex feldolgozása megőrizte tudományos aktualitását.

Kutatásom során bemutatom az 1914-ben és 1915-ben a Kárpátokon keresztül történt orosz katonai betörések hatását a Magyarország északkeleti vármegyéiben gyakorolt nemzetiségi politikára. Ehhez a következő részfeladatok megvalósítását tűztem ki célul:

– Tisztázom a cári csapatok Kárpátokon keresztül kezdeményezett áttörésének céljait, ehhez többek között felhasználva Alekszej Alekszejevics Bruszilov orosz birodalmi tábornok visszaemlékezéseit, valamint más orosz katonai szakértők és hadtörténészek kutatásait.

– Bemutatom a Magyarország északkeleti vármegyéinek lakossága körében, a 20. század elejétől folytatott pánszláv propaganda elemeit. Külön foglalkozom az észak-amerikai ruszin diaszpórával és a pánszlávizmus fogalmával.

– Nyomon követem Ung, Bereg és Máramaros vármegyék – amelyek hegyvidéki részei az osztrák–magyar és a cári hadsereg nyílt katonai szembenállásának színtérévé váltak – helyi lakossága mindennapi életének elemeit a harci események ideje alatt.

– Ismertetem a magyar kormányzat pánszlávizmussal kapcsolatos álláspontját az 1914. évi máramarosszigeti skizmapert követően, valamint tanulmányozom a kormány gyakorlati politikájának tanulmányozása. Feltárom az orosz betörések magyar nemzetiségpolitikai vonatkozásait.

¹ Andrej Medardovics Zajoncskovszkij (Андрей Медардович Зайончковский, 1862–1926) – orosz gyalogsági tábornok, majd a Vörös Hadsereg hadiakadémiájának professzora, hadtörténész.

² Зайончковский А.: Мировая война 1914–1918. Том. 3. Карты. Москва, Воениздат, 1939.

II. A követett módszertan és az értekezés felépítése

A dolgozat elkészítése során felhasználtam az elérhető történelmi források számos változatát: visszaemlékezések, naplók, dokumentumgyűjtemények. Sajátos szempontból látta a térségben kibontakozó eseményeket *Egy vármegye harca és haldoklása* című, 1938-ban Szentesen megjelent visszaemlékezéseiben Kozma György, egy nem helyi származású magyar tisztségviselő, aki a tárgyalt időszakban Bereg vármegye aljegyzői tisztségét töltötte be. Az emlékiratok közül az események egyik szemtanúja, Lehoczky Tivadar³ kárpátaljai történetíró élete utolsó éveiben írt, *Világháborúnk* című eddig nem publikált, a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban (továbbiakban KTÁL) megtalálható naplójának kézírata került felhasználásra. A téma háttéreseeményei feltárása szempontjából fontos kiegészítő információkat szolgáltatnak Maximilian Ronge ezredes, az Osztrák–Magyar Monarchia katonai hírszerzésének korabeli vezetője Hírszerzés és kémelhárítás c. 1939-ben orosz nyelven is megjelentetett emlékiratai. Az események és azok nemzetpolitikai vonzatainak rekonstruálásához ugyancsak fontos adalékokat találtam Volosin Ágoston, politikai – olykor kardinális szimpátia-váltásokban gazdag – pályafutása utolsó szakaszában ukrajinista politikussá vált görög katolikus lelkész ukrán nyelven 1959-ben az USA-ban megjelentetett *Спомини: релігійно-національна боротьба карпатських русинів-українців проти мадярського шовінізму* c. memoár jellegű munkájában. Ugyancsak felhasználtam Stefán Ágoston, helyi ukranofil beállítottságú társadalompolitikai szereplő 1973-ban Torontóban megjelent visszaemlékezését. Szerinte a cári csapatok katonai akciója propaganda jellegű volt, és semmilyen katonai jelentőséggel nem rendelkezett. „Nem volt összhangban a közös francia-orosz katonai tervvel sem”, – állítja megalapozatlanul Stefán.

Az orosz betörésekkel kapcsolatos események korabeli fővárosi magyar politikai körök általi megítélése bemutatásához felhasználtuk Berzeviczy Albert nemzeti munkapárti országgyűlési képviselő *Az ország belepusztul ebbe a háborúba* című 2014-ben kiadott naplóját.

A közreadott dokumentumgyűjtemények közül nagy segítségemre volt Kemény G. Gábor. *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez* fundamentális jellegű kiadványsorozata.

A levéltári források csoportjából feldolgoztam a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (továbbiakban KTÁL) és a Magyar Országos Levéltár (továbbiakban MOL) a téma szempontjából elsődleges fontossággal bíró Ung, Bereg, Máramaros és Ugocsa vármegyék főispáni és alispáni iratanyagait. Emellett Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium Hegyvidéki Kirendeltsége, illetve a Munkácsi Görög Katolikus Püspökség KTÁL-ban megtalálható iratait tartalmazó fondokat is tanulmányoztam. Ezenkívül az említett négy vármegyére vonatkozólag kutattam a MOL miniszterelnökségi, belügyminisztériumi, igazságügyi minisztériumi iratanyagait. A Kozma család MOL-ban fellelhető irathagyatékának, nevezetesen Gulácsy István Bereg vármegyei alispán és Kozma Ferenc (Kozma György beregi aljegyző édesapja) levelezésének tanulmányozása adalékokat nyújtott közvetlenül az orosz betöréseket megelőző időszakra vonatkozó Bereg-vidéki nemzetiségi hangulat felméréséhez. Emellett Bereg vármegye gazdasági állapotát és a magyar kormányzat által folytatott hegyvidéki akció szervezését illetően is tartalmazott kiegészítő információkat. A Magyar Református Egyház Zsinati Levéltára *Tisza-iratok* című fondjában forrásdokumentumokat találtam Tisza István ruszinokkal kapcsolatos politikájáról, illetve a betöréseket követő kormányzati intézkedésekről.

³ Lehoczky Tivadar (1830–1915) 1830. október 5-én született egy Fiume melletti községben, Fuzsinéban. 1855-ben telepedett le Munkácson. Eleinte jogászként, majd főügyészként helyezkedett el. Hivatali elfoglaltságai mellett széleskörű régészeti, történelmi és demográfiai kutatásokat is végzett.

A dolgozat forrásaiként szolgáltak a korabeli országos (kormányparti és ellenzéki), helyi és külföldi sajtóorgánumok is.

Az 1910. évi népszámlálás adatai alapján Tamás László térképész szakmai segítségével elkészítettem a mai Kárpátalja területének etnikai és vallási térképét. További térképeken ábrázoltam a három alkalommal is megismétlődő orosz betörés különböző helyszíneit. Az *orosz betörések jelentősége* című ábrán bemutattam a cári invázió katonai-stratégiai jelentőségét. Ugyanezen a térképen feltüntetésre került a latin betűs írás és a Gergely-naptár keleti határát.

A dolgozatban a tematikai rendezőelv a meghatározó. A hat nagyobb szerkezeti egységből álló munka első fejezetében áttekintettem a kérdés historiográfiai előzményét. A második fejezetet az előzményeknek, a Bereg, Máramaros, Ung, és Ugocsa vármegyéket magába foglaló Északkeleti- Felvidék dualizmus kori történetének szenteltem, amelyben kitértem a Kárpátalja fogalom történelmi kialakulásának tisztázására, a ruszinok szociális-gazdasági helyzetére és amerikai emigrációjára, valamint a korszakbeli nemzetiségi eszmék ruszin lakosságra kifejtett hatására. A disszertáció harmadik fejezetében bemutatom a dualista magyar kormányok nemzetiségi politikáját, ezen belül az általános országos nemzetpolitikai célokat, valamint a magyar állami nemzetpolitikai célokat a ruszinok vonatkozásában. A dolgozat negyedik fejezetében tanulmányozom a pánszláv eszmék elterjedését Északkelet-Magyarország vármegyéiben. A magyar és nemzetközi szakirodalom alapján itt ismertetem a pánszlávizmus fogalma értelmezésének történelmi fejlődését. A pánszláv eszmék északkelet-magyarországi térhódítása mellett bemutatom a ruszofilizmus visszaszorítása érdekében fogantatott magyar kormányzati intézkedéseket. Továbbá vázolom a galíciai és az orosz sajtó megítélését a skizmamozgalmat és a máramarosszigeti pert illetően. A doktori értékezés ötödik fejezetében megvizsgáltam a jelentős részben ruszinok lakta országrész helyzetét az első világháború előestéjén és kezdeti szakaszában. Ezen belül bemutattam Északkelet-Magyarország szerepét a cári birodalom politikai és hadi céljaiban, az orosz katonai inváziót közvetlenül megelőző hangulatot Bereg, Máramaros, Ung, és Ugocsa vármegyékben, az 1914–1915. évi kárpáti betörések és a háborús események okozta menekülthullám eseménysorozatát, valamint a harcok okozta gazdasági következményeket. A disszertáció befejező, hatodik fejezetében áttekintettem a magyar kormányzat ruténföldi reformtörekvéseit a világháború idején. Részletesen ismertetem Tisza István miniszterelnök az első orosz betörést követő északkelet-magyarországi körútját, ugyanis a vidéken tett kormányfői látogatásnak nemzetiségpolitikai vonzata is volt. Továbbá feltárom az cári seregek kárpáti inváziója nemzetpolitikai következményeit, a cirill ábécé használatának felszámolására és a naptárreformra tett kísérleteket.

III. Az új eredmények

A munkám során vizsgált vidéken a 20. század elejétől egyre inkább fokozódott a nagyorosz–pánszláv eszmék elterjedése, amiből arra lehetett következtetni, hogy a cári orosz birodalom egyik stratégiai célja volt a Monarchia jelentős mértékben ukránok lakta Galícia tartományának és ezen túlmenően a Magyar Királysághoz tartozó északkeleti ruszin többségű vármegyéknek a megszerzése.

A világháború kitörését megelőző években Ung, Bereg, Máramaros és Ugocsa vármegyék tisztségviselői fokozott oroszbarát hangulatról tettek sorozatos, többszörös jelentéseket a kormánynak. A korszakban a

nemzetiségi kérdés közvetlen kezelésére nem volt kiépítve arra szakosodott kormányzati és adminisztratív hálózat. Így a földművelésügyi minisztérium irányítása alá tartozó hegyvidéki kirendeltség, illetve a Máramarosszigeti Magyar Királyi Kultúrmérnöki Hivatal munkatársai olyan funkciókat is kénytelenek voltak betölteni, ami nem tartozott volna munkakörükbe: pánszláv hangulatról szóló jelentések közlése a kormánnyal.

Nem sokkal az első világháború kitörése után Ung vármegye tisztviselői jelezték a budapesti kormány felé a térségben a ruszinok körében kialakult pánszláv, oroszbarát hangulatok miatti aggodalmukat. A különböző szeparációs gondolatok nem voltak szerencsések a magyar állami gondolatra nézve, s főleg nem a világháború küszöbén.

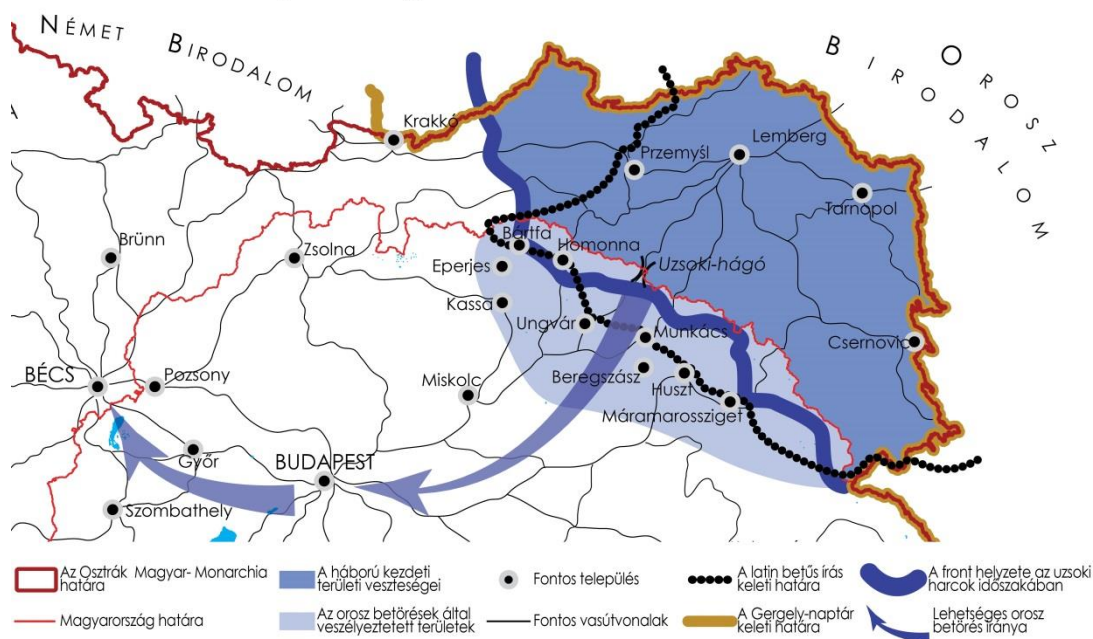
A háború kezdeti szakaszában, főleg az 1914. szeptember végi orosz betörést követő időszakban az északkelet-magyarországi térség a magyar politikai élet és közvélemény figyelmének központjába került. Ugyanis ekkor a politikai vezető körök reálisnak ítélték meg annak a veszélyét, hogy a cári csapatok egészen Budapestig is eljuthatnak. Az 1914 őszen a magyar Alföld felé irányuló orosz betörés híre még a kormányzati köröket is nyugtalanította. Ezt bizonyítja gróf Berchtold Lipót külügyminiszternek Conrad vezérkari főnökhöz intézett szeptember 22-i átírata, amelyben arról érdeklődött, hogy mikor kell az oroszoknak Budapestre vagy Bécsbe való előrenyomulására számítani, mert a városok kiürítéséhez körülbelül 14 nap szükséges.

1849 óta ez volt Oroszország részéről az első, Magyarországot fenyegető katonai invázió, amely ekkor mindenekelőtt a történelmi Felvidék keleti vármegyéit – Bereg, Máramaros, Sáros, Ugocsa, Ung és Zemplén – veszélyeztette közvetlenül. Azt, hogy országos politikai szinten is foglalkoztak az esetleges orosz betörések potenciális veszélyével, láthatjuk Berzeviczy Albert, a Nemzeti Munkapárt meghatározó politikusának naplójában leírt esetből is, miszerint ő országgyűlési képviselőként még az első uzsoki betörést megelőzően beszélgetést folytatott Hazai Samu⁴ magyar honvédelmi miniszterrel, akinél aziránt érdeklődött, hogy az orosz cári hadsereg továbbhatolása esetén erős védelmi vonalul szolgál-e a Kárpátok hegylánca.

Ivanov Nyikolaj Iudovics, az orosz Délnyugati Front parancsnoka úgy vélte, hogy a cári invázió kedvező katonai és politikai benyomást kell, hogy keltsen az északkeleti vármegyékben. Tehát az orosz katonai vezetés nem számolt nagyobb jellegű ellenállással a frontparancsnok által vázolt célvonalról északra eső magyarországi vármegyék – Bereg, Máramaros, Ung, Sáros, Zemplén – helyi lakosságának részéről sem.

⁴ Hazai Samu (1876-ig Kohn Sámuel; Rimaszombat, 1851.december 26.–Budapest, 1942. február 10.) hivatásos katonatiszt, honvédtábornok, 1910–1917 között a Magyar Királyság honvédelmi minisztere.

Az orosz betörések jelentősége

A cári hadsereg első kárpáti betörését követően folytatódott az osztrák–magyar ellenféllel szembeni orosz propagandatevékenység, amely közvetlenül érintette az ország északkeleti vármegyéinek szláv lakosságát is. A világháború elején a kárpáti szorosokon betörő orosz csapatok pártfogói hangnemet használtak, s felszabadítóként tüntették fel magukat. Ezt bizonyítja, hogy számos ilyen témájú felhívást címeztek Magyarországra állampolgáraihoz, amelyek közül a magyar nemzetiségpolitikára nézve talán a leglátzóbb, provokáló jellegű még az orosz betöréseket megelőzően, 1914. szeptember 4-én kiadott, *A magyar föld népeihez! (Do naroda ugorckoj zemli)* című orosz felhívás, amely igencsak éles hangvételű volt.

A magyar kormányzat részéről a ruszofil agitációval szembeni fellépés a pravoszláv mozgalom (szizmamozgalom) elleni szizmaperekben mutatkozott meg a legnyilvánvalóbban. Ezenkívül a ruszofil irányzatot képviselő lapok postai szállítási jogának megvonásával igyekeztek gátat szabni a pánszláv eszmék a Magyar Királyság területén történő elterjedésének.

Mindeközben a térség legszegényebb és egyben legszármotvőbb nemzetiségének, a ruszinoknak a gazdasági megsegítésére és jelentősen elmaradott gazdálkodásuk fellendítésére kezdeményezett kormányzati program – a hegyvidéki akció – pozitív fogadtatást kiváltva példaértékű, megalapozott nemzetiségpolitikai töltettel is bíró lépésnek értékelhető. A vallás- és nemzetpolitika területén tanúsított fellépés azonban az említett perek során negatív visszhangot váltott ki mind az adott régióban, úgy külföldön is.

A politikai izgatással szemben az említett bírósági eljárás által demonstrált gyakorlat nem bizonyult célravezetőnek, inkább ellentétes hatást váltott ki, további táptalajt biztosított a Magyar Királysággal szembeni ideológiai propaganda számára.

Az észak-amerikai ruszin diaszpóra jelentős befolyással volt az északkeleti vármegyék nemzetiségpolitikai körülményeire. Ugyanis a kivándorolt magyarországi ruszinok első alkalommal az Újvilágban szembesültek a jelentős politikai töltettel rendelkező, a cári birodalom háttértámogatását élvező orosz–ortodox propagandával. A pravoszláviával szimpatizáló ruszinok visszavándorlásukat követően szülőföldjükön is nekiláttak a pánszláv eszmék népszerűsítésének.

A máramarosszigeti skizmaperekkel sem sikerült gátat vetni a pánszláv és ruszsofil propagandának az ország – a probléma szempontjából legjobban érintett – északkeleti vármegyei területén.

Az általunk kutatott korszakban a ruszinok egymással olykor élesen is versengő nemzetiségi eszmék kölcsönhatásának célkeresztjébe kerültek mind szülőföldjükön, mind pedig az óceánon túli közösségeikben is. A magyarországi ruszinok társadalompolitikai helyzetére a következő társadalmi eszmei irányzatok voltak hatással: ruszsofil, ukranofil és hungarofil (magyarofil). A ruszsofil és az ukranofil élesen ellentétes irányzatoknak a célja azonos volt: saját kulturális és politikai vezetése alá vonni a ruszinokat. A korszakban a magyar nemzetiségpolitikára nézve veszélyesebbnek mutatkozott az Orosz Birodalom erejét maga mögött tudó ruszsofil irányzat.

Az orosz betörések alatt számos olyan vád érte a ruszinokat és a helyi görög katolikus papságot, amely kétségbe vonta hazafiasságukat és az állam iránti lojalitásukat. Tisza István nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy az országban elhelyezkedő szövetséges német hadsereg főparancsnoksága kellően informálja őt a görög katolikus papság és lakosság magatartására vonatkozólag. Megállapíthatjuk, hogy a ruszinok tömegesen nem álltak át az orosz csapatok oldalára az 1914–1915-ös orosz betörések idején, noha tudunk olyan esetekről, hogy a helyi lakosok oroszbarát szimpátiát mutatva együtt fosztogattak az orosz katonákkal. Tisza a betöréseket követően sem gondolta úgy, hogy a kormánynak változtatnia kellene az addig folytatott liberális nemzetiségi politikáján.

A skizmamozgalom és a máramarosszigeti perek tapasztalatából, a háború idején az orosz hadsereg által megszállt kelet-galíciai területeken megfigyelték alapján, valamint a hadi állapot beálltával kialakult pénzhiány miatt, a gazdaságfejlesztési jellegű hegyvidéki akció költségvetését csökkenteni kényszerülő magyar kormányzat a kulturális életre kiható intézkedések meghozatalára vállalkozott a nemzetiségi politika terén.

A világháború alatt, a magyar kormány részéről két olyan döntés is született, amely a ruszsofilizmus eszméjének visszaszorítását célozta meg: a cirill betűk használatának eltörlését célzó írásreform és a naptáregyesítés. E reformok voltak az orosz betörések közvetlen nemzetiségpolitikai következményei. Ezen újítások ötlete nem volt újkeletű, megfogalmazásuk már évtizedekkel a háborút megelőzően megtörtént, de gyakorlati megvalósításuk tervbevétele a közvetlen harci események által jelentett veszély következtében került napirendre.

Jankovich Béla magyar kultuszminiszter figyelembe véve azt a tényt, hogy az eperjesi egyházmegyében élő ruszinság más vidékek rutén népétől területileg és bizonyos tekintetben nyelviileg is szeparáltan él, nem akarta egybekapcsolni az eperjesi és a munkácsi egyházmegyében egyaránt tervezett akciót. Annak ellenére, hogy a két akció egybevonása jelentős anyagi megtakarítással járt volna, a magyar kormány kész volt biztosítani az eperjesi püspök részére a szükséges anyagi támogatás egy külön akció keresztülviteléhez. Ezen újítások megvalósítása eltérő hatékonysággal ment végbe az Eperjesi, valamint a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegyék területén. Novák István eperjesi püspök Papp Antal munkácsi püspökhöz képest jóval fogékonyabbnak bizonyult az említett reformok megvalósítását illetően.

A háborús események előrehaladtával, az orosz betöréseket követően Sztripszky Hiador ukranofil irányzatot képviselő bibliográfus, etnográfus és irodalomtörténész kezdeményezésével a központi magyar sajtóban nyilvános hangot kapott az ukranofilizmus. Annak ellenére, hogy ez az irányzat végeredményben szakadár gondolatokat propagált az ország északkeleti részének szláv lakossága felé és területi igényekkel lépett fel

Magyarországgal szemben, a ruszofil propaganda ellensúlyozásaként 1916-ban Budapesten megszervezték az *Ukránia* című lap kiadását.

A kirajzolódó történeti helyzetkép azt mutatja, hogy a magyar állami nemzetpolitika részéről a korszakban nem volt egy komplex koncepció az általunk tárgyalt terület nemzetiségi vonatkozású problémái átfogó kezelésére. A háború idején, a különös módon kiéleződő viszonyok közt, a magyar kormányzat az akkor épp kézenfekvőnek tűnő és olykor ellentmondásos megoldásokkal próbált reagálni a nemzetiségi politika terén napirendre kerülő különböző kihívásokra.

IV. A témában végzett publikációs tevékenység és konferencia-előadás

Tanulmányok:

1. Агнеш Тутушка. Наслідки впливу ідей панславізму в комітатах Північно-Східної Угорщини на початку ХХ століття (A pánszláv eszmék hatásainak következményei Északkelet–Magyarország vármegyéiben a 20. század elején). In: Наукові записки. Богословсько-історичного наукового-дослідного центру імені Архимендрита Василя (Проніні). Всеукраїнське державне видавництво «Карпати» 2014. 294–303 pp.

2. Tutuskó Ágnes. Mazurok Oleg. Szabó Oreszt könyve a magyar oroszokról. Oleg Mazurok. Oreszt Szabov ta joho kniha pro uhorszkih rusziniv. In: Kisebbségkutatás. 22. évf. 2013. évi 1. szám.

3. Tutuskó Ágnes. Az 1914-es kárpátaljai orosz betörés Lehoczky Tivadar „Világháborúnk” című kézírata alapján. In: Hatos Pál (szerk.). PhD-konferencia 2013: Balassi Intézet. Konferencia helye, ideje: Debrecen, Magyarország, 2013.02.08 Debrecen: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 2013. pp. 524-530. (ISBN: 978-615-5389-09-2)

4. Агнеш Тутушка. Вплив російських військових наступів 1914 року у Карпатах на політику щодо національностей в північно-східних комітатах Угорського Королівства. In: «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія». - 2013. - Вип. 1. - С. 84-91.

5. Tutuskó Ágnes. A kárpátaljai rutén nép reagálása az 1914–1915. évi orosz betörésekre. In: Pro Minoritate 2012. nyár. pp. 33–47.

Konferencia-előadások:

1. A pánszláv eszmék hatásainak következményei Északkelet–Magyarország vármegyéiben a 20. század elején, elhangzott: Az 1913–1914. évi második máramarosszigeti per 100. évfordulója alkalmából rendezett nemzetközi tudományos konferencia. Ungvár, 2014. február 8–9.
2. Kárpáti orosz betörések 1914/1915, elhangzott: Front és hátország a Nagy Háborúban. Szeged, a Szegedi Akadémiai Bizottság Székháza, 2015. november 26.
3. Az 1914–1915. évi orosz betörések nemzetiségpolitikai vonatkozásai, elhangzott: Az első világháború a Kárpátokban. Eperjes, 2016. április 14–15.